

A8

RISC I GUANY, JUGUES?

TEMPS

80 minuts.

TIPUS ACTIVITAT

Treball cooperatiu en grups.

OBJECTIUS

Comprendre la responsabilitat que els agents financers tenen quant a diverses conseqüències i riscos derivats de la crisi financera.

Analitzar les implicacions ètiques i socials de les activitats financeres.

Adonar-se del paper social i polític que juguen les decisions dels agents financers en el dia a dia de la societat global.

Expressar mitjançant diferents tècniques artístiques la complexitat dels problemes socials, polítics, econòmics o ambientals que genera el funcionament del sistema financer actual

CONTINGUTS

Treball col·laboratiu i expressió artística.

Implicacions ètiques i socials de l'activitat de les entitats financeres.

Responsabilitat social de les entitats privades amb ànim de lucre.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

Per a aquesta activitat proposem una dinàmica de creació artística a partir de la reflexió sobre un seguit de conseqüències i riscos derivats de la crisi econòmica del 2008. En la línia d'algunes de les activitats d'aquesta guia, es tracta de fomentar l'anàlisi i la relació de conceptes a partir de tècniques artístiques.

Prerequisits recomanables: es recomana la realització de l'activitat anterior, per tal d'haver practicat la vinculació d'art i expressió artística amb la reivindicació social i l'anàlisi de la realitat política.

1- En primer lloc es presentarà als alumnes els 12 de riscos socials que Beatriz Fernández, Marta de la Cuesta i Eva Pardo presenten al seu article "**Principales impactos ambientales y sociales del sector financiero derivados de su negocio de banca comercial, banca corporativa y gestión de activos**". http://webs.ucm.es/info/ec/jec14/comunica/A_ES/A_ES_3.pdf

Tot seguit us els enumerem i proposem una breu explicació de cadascun per tal que es puguin introduir a l'alumnat adaptant l'exposició de l'article (15-20 minuts):

• **Sobre-endeutament:** com més s'endeuten la banca, les empreses i les famílies d'un país més riscos afronta la seva economia. Si els bancs ofereixen préstecs bancaris a les empreses, o pel consum de les famílies sense un control adequat pel que fa a les garanties de devolució, les conseqüències poden ser greus per a l'economia. Per exemple: si moltes persones que han contret un deute es queden a l'atur i no poden pagar els préstecs, potser el banc es planteja no donar-ne més. Però si el banc talla el flux de crèdit al consum, el consum de les famílies baixa, i per tant baixen també les vendes de les empreses, i aquestes empreses que perden volum de negoci és possible que, per a afrontar les pèrdues, acomiadin a diversos treballadors i treballadores, que si tenen demanats crèdits tampoc podran pagar-los, etc. És així com una estructura econòmica basada en el crèdit pot comportar riscos en cadena.

• **Exclusió financera:** Degut a la voluntat de reduir costos arrel de la crisi, molts bancs van decidir tancar sucursals bancàries. Això va comportar que en molts municipis es quedessin sense cap sucursal bancària. Aquesta situació col·loca als habitants d'aquests municipis en una situació d'exclusió financera, ja que no poden accedir a la realització d'activitats financeres amb la mateixa facilitat. Tanmateix, l'exclusió financera també pot deure's a l'impagament dels deutes pendents arrel de, per exemple, l'impagament d'una hipoteca.

• **Desnonaments:** els desnonaments impliquen la pèrdua de l'habitatge a causa de l'impagament de l'hipoteca. Durant els primer anys de la crisi, en alguns casos implicava seguir pagant l'hipoteca fins i tot després d'haver perdut l'habitatge. Tanmateix, la dació en pagament va acabar suposant (després d'un seguit de sentències judicials favorables) la supressió del deute. De totes formes, la pèrdua de l'habitatge suposa per a les famílies (sobretot per als infants) riscos d'exclusió financera i principalment social.

• **Desaparició d'empreses i destrucció de llocs de treball:** els bancs són, tradicionalment, impulsors del

teixit empresarial estatal. Tanmateix, a causa de les seves males praxis, poden veure's obligats a tallar el flux de crèdit a partir del qual sobreviuen al seu "dia a dia" moltes empreses, sobretot les petites i mitjanes.

• **Productes tòxics i pèrdua d'estalvis de les famílies:** l'estafa de les preferents n'és un exemple. Moltes famílies optaven per a col·locar els seus estalvis en productes financers híbrids, com les preferents o les obligacions de deute garantida. Tanmateix, la venda d'aquests productes va ser desemmascarada com a pràctica fraudulenta, i en molts casos va suposar la pèrdua dels estalvis de moltes famílies.

• **Blanqueig de capitals:** risc molt nociu per a les economies petites i en i en països empobrits. El FMI va calcular que aproximadament un 5% del PIB mundial és diner blanquejat procedent d'activitats il·lícites.

• **Sector financer i drets humans globals:** El sector financer desenvolupa polítiques d'inversió de capitals que, en molts casos, no tenen en compte si les empreses o projectes que financen tenen un impacte social positiu. És per això que, amb el criteri de rendibilitat en ment, financen any rere any a la indústria armamentista que forneix de fusells a les tropes que combaten en els múltiples fronts oberts arreu del món (Síria, Iemen, Somàlia, etc.). Els òrgans que proposen principis d'inversió responsables (com l'ONU) es limiten a un seguit de normes molt laxes, ineficaces donat el grau de complexitat i internacionalització dels sistemes d'inversió de les entitats bancàries.

• **Crisis alimentària:** els preus de determinades matèries primeres, com alguns aliments (arròs o blat de moro, per nombrar-ne dos) es veuen influïts per la cotització de les entitats bancàries que, mitjançant l'especulació en els diversos mercats internacionals (compra-venda d'actius, "opcions" o "futurs") en regulen el preu de cotització. Això implica conseqüències molt greus pel que fa a la capacitat democràtica i econòmica

de determinats països, l'economia dels quals depèn en gran mesura d'aquestes matèries primeres.

• **Conflictes armats i armes controvertides:** el paper de les entitats financeres en el finançament de la indústria armamentista és importantíssim. L'any 2016 el BBVA va invertir gairebé 3 billons de d'euros en empreses de l'indústria armamentista, mentre que el Santander va invertir 1.5 billons.

• **Operacions amb deute públic:** El deute públic ha arribat a ser un problema social molt greu després de la crisi, fins al punt que Espanya va modificar la seva constitució prioritzant el retorn com a un dels elements claus de la seva carta magna quant a la política econòmica. Aquesta primacia del deute implica deixar de banda la cobertura de tot un seguit de drets socials que requereixen inversions públiques potents. A més, una gran quantitat del deute de l'Estat Espanyol es troba en mans d'entitats bancàries, que n'han comprat les emissions i que s'encarreguen de cobrar els pagaments. Aquestes entitats fan negoci del deute estatal, i compren emissions de deute a interessos molt elevats que generen una congestió de l'economia espanyola molt greu en termes de conseqüències socials.

• **Impacte ambiental:** els criteris de finançament dels bancs no inclouen preceptes dedicats a controlar que els projectes i empreses que reben les inversions tinguin actituds i conductes responsables envers el medi ambient. Per tant, tenen una responsabilitat indirecta arrel del seu finançament a projectes i empreses les quals tenen impactes negatius en el clima global.

• **Canvi climàtic i reducció de l'emissió de gasos d'efecte hivernacle:** en la línia del punt anterior, la manca de directrius responsables pel que fa als criteris d'inversió implica que el capital financer acabi subvencionant pràctiques empresarials que siguin nocives per als ecosistemes locals (del lloc a on du a terme l'activitat la empresa finançada) i global (en termes de canvi climàtic).

2- En segon lloc, es dividirà als alumnes en subgrups de 4-6 membres, i se'ls demanarà que escullin un dels riscos presents a la llista per, seguidament, elaborar una obra artística que expressi aquest risc, o alguna idea associada a aquest risc. S'ha de ressaltar la importància d'elaborar obres que vinculin la banca i el risc que provoca per a la societat, i no només una obra artística sobre el risc concret. Mitjançant una obra plàstica o expressiva tenir la capacitat de mostrar les conseqüències de l'actual model financer (50 minuts).

3- Un cop elaborades les obres, es posen en comú amb tot el grup. Cada subgrup presentarà la seva obra, moment en el que el docent farà preguntes a les persones del grup sobre les raons creatives que han tingut en compte.

És important que es preguntin a l'alumnat que normalment no participa tant, així com mantenir un equilibri entre la participació de les noies i els nois. Aquesta part de l'activitat és clau per a detectar fins a quin punt les i els joves han entès què estaven volent expressar amb les obres, i servirà com a reflexió de cloenda per a cada subgrup (20 minuts).

Si hi ha oportunitat, el conjunt d'obres elaborades a classe pot compartir-se amb la resta de l'institut en algun espai definit per a això, vestíbul o passadissos, en alguna activitat del centre de cara a la comunitat educativa, etc. D'aquesta manera es pot mostrar el "museu" dels riscos del sistema financer i estendre la sensibilització a més persones, reconeixent el protagonisme de l'alumnat i les seves obres.

MATERIAL

Pintures.

Pinzells.

Revistes, diaris, i demés materials per a collage.

Llenços en cas que alguns alumnes en vulguin emprar. En qualsevol cas, caldrà algun tipus de suport (quadern de dibuix, per exemple) sobre el qual elaborar les diverses creacions.

- El material necessari dependrà de com el docent i els alumnes pactin de dur a terme l'activitat. La nostra
- proposta es limita a les manifestacions de caràcter plàstic, però les possibilitats són gairebé infinites.

AVALUACIÓ

Es tracta d'una activitat que donarà lloc a un producte concret. Tant si l'obra artística resultant es manifesta des de la perspectiva de les entitats financeres, retratant el cinisme o la manca de responsabilitat social, com si es manifesta des de la perspectiva de les societats o el medi ambient, i les conseqüències que aquests afronten arrel de l'actual sistema financer, la idea principal és que els nois i noies siguin capaços d'expressar una relació de conceptes de forma artística.

Per a poder expressar-ho artísticament, les nocions de responsabilitat social i de riscos assumits han d'estar clares. L'originalitat i la perspiciàcia de les obres servirà per a avaluar fins a quin punt els objectius de l'activitat han sigut assolits. És important que la vinculació de les entitats financeres amb les conseqüències de la seva activitat estiguin presents de forma clara en l'obra (ja sigui implícita o explícitament).

MATERIAL COMPLEMENTARI

1. Principales impactos ambientales y sociales del sector financiero derivados de su negocio de banca comercial, banca corporativa y gestion de activos:
http://webs.ucm.es/info/ec/jec14/comunica/A_ES/A_ES_3.pdf
2. Portal web de Banca Armada:
<http://www.bancaarmada.org/es>
3. Guia didàctica d'educació pel desenvolupament Por una economia más justa:
<https://www.pinterest.es/pin/39265827980409015>
4. David Harvey, Diecisiete contradicciones y el fin del capitalismo.
Editorial Traficantes de sueños, Madrid, 2014.
5. Informe Centre Delàs "Los bancos que invierten en armas":
http://www.centredelas.org/images/INFORMES_i_altres_PDF/informe28_BA2016_cas_web.pdf

MATERIAL COMPLEMENTARI

6. Informe SETEM “Finanzas éticas, la otra cara de la moneda”:

<https://infobancaetica.files.wordpress.com/2012/05/lasfinanzaseticasenprofundidad.pdf>

7. Documental “Inside Job” (2010) de Charles Ferguson.

8. Portal Web de FETS:

<http://fets.org/wp-content/uploads/2018/10/BAR%C3%92METRE-FINANCES-%C3%88TIQUES-2017-CATAL%C3%80-3.pdf>

9. Art, creativitat i conflicte. Camins per educar

<http://www.rosasensat.org/editorial/ca/castella/?colleccio=-&view=659>

